

UN PROGRAM POLITIC LIBERAL INEDIT ELABORAT DE GHEORGHE TĂTĂRESCU

*dr. Luchian Deaconu
Otilia Gheorghe*

Gheorghe Tătărescu, unul din principalii oameni politici români ai primei jumătăți a secolului al XX-lea, s-a născut în anul 1887 la Târgu-Jiu. După ce a absolvit cursurile Facultății de Drept din Paris, a parcurs o strălucită carieră politică care a început cu demnitatea de ministru al minorităților, în guvernul Ioan C. Brătianu, între 30 octombrie 1923 - 29 martie 1926 și s-a încheiat cu demnitatea de vicepreședinte al guvernului Petru Groza, de la 6 martie 1945 până la 6 noiembrie 1947.

În anul înlăturării sale din viața politică românească, Gheorghe Tătărescu scria: "Îmi îndrept pașii spre un sfârșit de viață închinată, aproape în întregime, activității politice. Din anul 1919 și până în anul 1947 am făcut parte din toate parlamentele României, participând fără întrerupere la evenimentele interne care s-au desfășurat în acest interval. Timp de aproape 10 ani, am îndeplinit sarcini ministeriale și destinul a voit să port răspunderea supremei magistraturi de stat, în două guvernări, ca au avut să înfrunte dificultăți grave, înregistrate de istoria noastră politică. În tot acest timp, am participat la importante acte internaționale, susținând și apărând peste hotare interesele României. Am cunoscut toți oamenii politici ai țării și am cunoscut în aceleași timp aproape toți conducătorii guvernelor statelor europene a căror activitate a avut incidențe asupra actelor de guvernare din statul nostru. Am putut, astfel, acumula un capital de informații, de

cunoștințe și de experiențe pe care cred că nu am dreptul să-l socotesc un patrimoniu personal”¹.

Gheorghe Tătărescu s-a impus de foarte tânăr în viața politică, devenind unul din cei mai de seamă oratori ai perioadei interbelice, și unul din conducătorii Partidului Național Liberal. Pamfil Șeicaru scria despre Gheorghe Tătărescu că: “era înzestrat cu o voce puternică de bariton și din adolescență se exersase să-și dezvolte calitățile de orator. Recita poeme întregi de Victor Hugo, al cărui geniu verbal îl fascina”². Demnitățile de stat pe care le-a deținut reprezintă o recunoaștere a calităților de om politic ale lui Gheorghe Tătărescu, a concepției sale cu privire la dezvoltarea democratică a statului național unitar român, a demersurilor pentru recunoașterea sa internațională, pentru apărarea independenței și integrității României.

A fost, între 1923-1928 ministru de stat la minorități și la interne, la sfârșitul lui 1933 a devenit ministru secretar de stat la departamentul industriei și comerțului, apoi președinte al Consiliului de Miniștri între 3 ianuarie 1934 - 28 decembrie 1937; ministru al afacerilor străine între 10 februarie - 29 martie 1938; din nou președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de interne de la 24 noiembrie 1939 - 31 iulie 1940. După 1944 a fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor străine, de la 6 martie 1945 până în noiembrie 1946 și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri până la 6 noiembrie 1947.

Exercitarea acestor înalte demnități de stat de către Gheorghe Tătărescu corespunde cu perioada maximei dezvoltări a României în anul 1938, ascensiunea economică și stabilitatea internă, purtând amprenta concepției sale cu privire la continua perfecționare și dezvoltare a economiei de piață, a sistemului democratic parlamentar, a întregii vieți politice, social-economice culturale a țării.

“Noi credem - declara Gheorghe Tătărescu în momentul numirii sale ca prim - ministru, în ianuarie 1934, la sfârșitul crizei

economice mondiale - că pentru a birui consecințele dezastruoase ale tuturor crizelor în care ne zbatem, țara trebuie să fie transformată într-un adevărat șantier de muncă ordonată și disciplinată și care trebuie să cuprindă toate ramurile de activitate ale economiei naționale și toate ramurile de activitate ale vieții de stat... În atitudinea aceasta neșovăitoare, guvernul se așează pe linia comandamentelor naționale; apărând ordinea, viața constituțională și libertățile publice - apărăm frontierele noastre și existența însăși a statului nostru”³.

Gheorghe Tătărescu a fost un adversar înverșunat al totalitarismului, făcând parte din guvernele care au scos în afara legii, în 1924, partidul comunist și au reprimat în 1938-1939 extrema dreaptă politică, reprezentată de legionari.

Adept al democrațiilor parlamentare, Gheorghe Tătărescu a condus din interiorul guvernelor procomuniste instaurate după război, lupta forțelor democratice care acționau pentru menținerea sistemului democratic parlamentar românesc, pentru salvarea democrației. În 1945, el s-a opus deschis ideii confiscării moșiilor, fără despăgubire, și a relevat faptul că menținerea burgheziei rurale era “tot atât de necesară pentru prosperitatea acestei țări, pentru sănătatea ei, ca și plugăria însăși”⁴. Un an mai târziu, în timpul campaniei electorale din 1946, răspunzând criticilor adresate programului său politic, Gheorghe Tătărescu a declarat că: “a colabora cu aceste forțe (comuniștii n.n.) înseamnă act de conservare. A respinge sau a izola aceste forțe înseamnă act de dărâmare”⁵. Era în joc, desigur, conservarea sau dărâmarea sistemului parlamentar român dar, din păcate, nici tactica adoptată de Gheorghe Tătărescu n-a putut să înlăture instaurarea comunismului în România.

Prin întreaga activitate politică desfășurată în anii 1945-1947, Gheorghe Tătărescu a încercat să aplice în plan economic, social, politic, cultural, *Scrisoarea - Manifest* adresată aderenților partidului liberal la 15 august 1943, document inedit care, prin amabilitatea doamnei Sanda Negroponte Tătărescu, a intrat în

urmă cu câțiva ani, în colecțiile muzeului. *Scrisoarea - Manifest* a fost elaborată la mijlocul anului 1943 și face parte dintr-un memoriu mai amplu redactat de Gheorghe Tătărescu în mai multe variante în anii 1940-1943. O primă formă a memoriului, cuprinzând considerațiile lui Gheorghe Tătărescu cu privire la politica externă a României, a văzut lumina tiparului în iulie 1940 la Editura "Scrisul Românesc" în cadrul broșurii intitulată "Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de nord". În 1943, Gheorghe Tătărescu a reluat tema politicii externe a statului român într-un memoriu mai amplu, care a fost descoperit de cercetătorul Valeriu Dobrinescu în arhivele Hoover din SUA⁶. Partea a doua a acestui document sintetizează concepția autorului cu privire la organizarea politică, economică, socială și culturală postbelică a României. Documentul, dactilografiat, este datat 15 august 1943 și conține 13 pagini. În prima parte sunt expuse obiectivele programului liberal de guvernare: "România de mâine trebuie să devină țara libertății, țara dreptății sociale și țara prosperității". În document sunt prezentate, succint, principiile și normele generale de guvernare a României în perioada postbelică, perioadă apreciată de autor ca o etapă nouă, superioară, de dezvoltare democratică a țării.

Documentul programatic elaborat de Gheorghe Tătărescu are, și astăzi, o valoare deosebită, analiza realistă, obiectivele stabilite, normele și principiile de guvernare, păstrându-și în totalitate actualitatea. Reținem pentru ilustrare câteva fragmente din acest important document. Deși războiul mondial nu se sfârșise, Transilvania de nord era ocupată iar Basarabia și Bucovina erau revendicate de Uniunea Sovietică, Gheorghe Tătărescu scria: "România este un stat național, monarhic, constituțional. Statul român are drept țel dezvoltarea și consolidarea prin libertate a națiunii române, în spațiul cuprins între Dunăre, Tisa, Nistru și Marea Neagră, cu ocrotirea românilor de pretutindeni, asigurând astfel neamului nostru puțința de a aduce, în toată plenitudinea contribuția geniului său la opera

civilizatoare a omenirii”⁷. Cuprinderea întregului spațiu de formare a poporului român în teritoriul postbelic al României, reprezenta un crez al întregii diplomații românești interbelice, al tuturor românilor.

Gheorghe Tătărescu vedea organizarea viitoare a statului “întocmită în cadrul așezămintelor parlamentare, cu o Cameră, emanațiune a sufragiului universal organizat, și un Senat”, necesitatea înfăptuirii unor importante reforme politice, economice, administrative, culturale care trebuiau să asigure perfecționarea continuă a statului de drept, dezvoltarea economică, asigurarea prosperității generale pentru toți cetățenii, înflorirea culturii și științei. Gheorghe Tătărescu avea convingerea că numai prin reforme radicale, “revoluții legale creatoare de ordine nouă, se pot evita revoluțiile celelalte, revoluțiile răsturnătoare, aducătoare de haos și ruină”⁸.

Pentru ilustrare, extragem o serie de alte principii și norme de dezvoltare a României postbelice, așa cum erau consemnate în documentul analizat.: “Regimurile dictatoriale nu pot fi nici pentru individ, și nici pentru stat un instrument de propășire... nu pot fi nici pentru regimul monarhic un instrument de consolidare.”

“Libertatea nu poate fi concepută fără proprietate. Libertatea nu poate fi concepută mai ales în lipsă și în mizerie. Dintre toate tiraniile, aceea a mizeriei este cea mai crudă pentru individ și cea mai ofensatoare pentru societate.”

“Proprietatea este corolarul libertății. Proprietatea nu este scop, ci mijloc; mijlocul de a elibera omul de sub servituțile animalității, ale barbariei și ale exploatării. Statul garantează proprietatea individuală după cum garantează libertatea individuală. Munca este izvorul și titlul legitimator al proprietății. Parazitismul economic și social, va fi înlăturat. Capitalistul trebuie să muncească și muncitorul trebuie să devină capitalist. România trebuie să devină un stat de proprietari - muncitori și de muncitori - proprietari”.

“Completarea educației, formarea idealului etic în sprijinul moralei creștine, trezirea și alimentarea neconținută a idealurilor naționale, împlinirea îndatoririlor de om, creștin și cetățean, trebuie să fie țelurile comune ale școlii și bisericii.”

“Regimul burselor va fi extins pe baza concursului general pentru ca toate elementele de valoare ale tineretului să aibe asigurate, din școala primară, până la universitate, gratuitatea învățământului și gratuitatea întreținerii”⁹.

Principiile și normele exprimate în document conturau un regim democratic, constituțional în România postbelică.

Transpunerea în viață a acestui program politic a fost împiedicată de evoluția ulterioară, România fiind inclusă în sfera de influență a Uniunii Sovietice și ocupată de trupele acesteia care au instaurat în țară un regim totalitar comunist, înlăturat în decembrie 1989.

Note

¹ Colecțiile Muzeului Olteniei.

² Ibidem.

³ “Universul” din 24 ianuarie 1934, p. 5.

⁴ Ibidem.

⁵ Valeriu Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, 1918-1940, Ed. Junimea Iași, 1991.

⁶ Anexă

⁷ Colecțiile Muzeului Olteniei

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

ANEXĂ

15 august 1943

Primofiliile, care amenință viitorul nostru ne silesc să ne unim puterile numai pentru a pregăti lupta finală, ce va fi la încheierea păcii în condițiuni bune și în faură de vitregie, fără de precedent în analele istoriei noastre. De aceea, supravegherea frontului extern ca și pregătirea forțelor, care vor fi puse mâine în slujba apărării integrității hotarelor, treburile rămânând mai departe preocuparea noastră de totdeauna.

Această mare încercare nu ne poate însă acuti de a supraveghea și situația internă a țării noastre precum și de a cerceta cu atențiune mișcarea ideilor și direcțiunile orientărilor din întreaga omenire.

În toate culturile lumii se ivește azi sunet prevestitoriu de groaze frimântări și de adânci prefaceri.

Din marea înclărmare a popoarelor, care s'a întins peste întreg pământul, va trebui să răsăre o înțocmire omenască mai bună, impusă prin izbândirea puterilor dreptății și prin înfrângerea puterilor egoismului.

România nu va putea rămâne, în mijlocul acestei epocale prefaceri a omenirii, o insulă izolată, o altădată să adăpostească în organizarea ei politică, economică și socială, așezăminte ce vor fi anacronice și practice ce se vor dovedi perimate. După ce va fi înfrânt, la Conferința de Pace, lupta noastră pentru conservarea fronturilor românismului, ea va trebui să se așeze în rândul Statelor ce se vor reconstrui în cadrul născuților și idealurilor reformatoare ale vremurilor.

Pe de altă parte, evenimentele interne din ultimii ani precum și participarea noastră la războiul mondial au creat înăuntrul o situațiune, din care nu vom putea eși fără aguduire, decât soluționând bătăiește, odată cu problemele dificile de conștiință universală și problemele specific românești, ridicate de nevoile de suferințele și de aspirațiile poporului nostru.

Oamenii de răspundere sunt dator să ia în considerare fără amânare aceste probleme.

Suntem la o mare răspântie.

Din afară ne vine avântul înfrământărilor popoarelor, care aspiră după o ordine internă, socială răsimată pe echitate; dinăuntru se ridică glasul căutărilor de dreptate, care îsi vor vedea rândurile aporite de luptărilor înapoiași depe front cu sufletul turturat.

1. Reproducere după documentul elaborat de Gheorghe Tătărescu.

- 7 -

tot atâtea valori și tot atâtea talente au rămas, din lipsă de mijloace, la jumătatea drumului spre pagura culturii și a progresului obștești. Reformele de mâine vor trebui să rezolve și această gravă problemă, dând tuturor elementelor de valoare, oricare ar fi categoria socială din care fac parte, puțința de a se adăpa din toate izvoarele culturale.

Acestea sunt țelurile.

x x

Iată și principiile și normele generale, care vor călăuzi opera noastră:

- I -

România este un Stat național, monarhic - constituțional. Statul Român are drept țel dezvoltarea și consolidarea, prin libertate, a națiunii române în spațiul cuprins între Dunăre, Tisa, Nistru și Marea Neagră, cu ocrotirea românilor de pretutindeni, asigurând astfel neamului nostru puțința de a aduce, în toată plenitudinea contribuția geniului său la opera civilizatoare a omenirii. România acceptă colaborarea internațională potrivit normelor, care vor fi acceptate de toate celelalte națiuni.

- II -

Organizarea Statului va fi întocmită în cadrul prezidențelor democrației parlamentare, cu o Cameră, amănățiune a sufragiului universal organizat și un Senat, amănățiune a asociațiilor profesionale și a corporurilor constituite. Prin legile constituționale și prin legile ordinare se va asigura stabilitatea guvernamentală și continuitatea acțiunii administrației generale.

Administrația generală precum și toate serviciile publice vor fi reorganizate pentru a se putea realiza simplificarea aparatului administrativ precum și ridicarea salariilor întregului corp al funcționarilor publici. Viața locală și viața regională vor primi un nou impuls prin aplicarea extinsă a descentralizării administrative și a unei largi deconcentrări în toate domeniile vieții de Stat. Statul va fi repus pe linia de dezvoltare istorică a vieții noastre locale și va fi pivotul real al vieții administrative rurale. La oră se va înființa un nou centru administrativ, suburbia, promovându-se astfel interesele, de atâtea ori nesocotite, ale periferiilor urbane.

Armată va rămâne obiectul de preocupare constantă a națiunii, cu o permanentă grijă acordată corpului ofițeresc.

Magistratura va fi pusă în măsură să-și îndeplinească misiunea în Stat grație noilor garanții de independență ce i se vor acorda prin legile constituționale.

- III -

Statul asigură individului dreptul la libertate - la